

บทที่ 2

แนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการค้นคว้าเอกสารต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องการศึกษา ผู้ศึกษาจำแนกข้อมูลที่ได้ออกเป็น 2 ส่วนด้วยกัน คือ ส่วนของแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการศึกษา และส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการศึกษา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการศึกษา

2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับทัศนียภาพ

ทัศนียภาพมีลักษณะพิเศษกว่าทรัพยากรอื่น ๆ เพราะถ้าไม่ถูกทำลายลงไปก็จะสามารถใช้ได้ตลอดไป ทั้งยังปรับปรุงคุณภาพให้ดีขึ้นได้ และถ้าถูกทำลายไปก็สามารถฟื้นฟูสภาพคืนมาได้ อีก การจำแนกประเภทของทัศนียภาพแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ ทัศนียภาพทางธรรมชาติ และทัศนียภาพทางวัฒนธรรม

ปัญหาและสาเหตุแห่งการสูญเสีย

สิ่งรบกวนที่เกิดขึ้นในสถานที่ต่าง ๆ ก่อให้เกิดปัญหาต่อทัศนียภาพและเป็นสาเหตุแห่งการเสื่อมคุณค่า ปัญหาที่เกิดขึ้นกับสภาวะแวดล้อมทางทัศนียภาพ ได้แก่ ปัญหาจากป้ายโฆษณาและป้ายประเภทอื่น ๆ ปัญหาที่เกิดจากการวางระบบบริการสาธารณสุขไม่เป็นระเบียบ และปัญหาที่เกิดจากสถาปัตยกรรมหรือสิ่งปลูกสร้างมีรูปแบบไม่เหมาะสม มีองค์ประกอบขัดแย้งกัน หรือมีสภาพทรุดโทรม เป็นต้น

มาตรการและแนวทางแก้ไข

1. ออกกฎหมายเฉพาะว่าด้วยการอนุรักษ์ทัศนียภาพ หรือแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ให้มีการกำหนดขอบเขตควบคุมแหล่งทัศนียภาพ
2. แก้ไขเพิ่มเติม หรือออกกฎหมาย กฎระเบียบ และข้อบังคับท้องถิ่น ให้มีความสอดคล้องกัน
3. ดำเนินการฝังสายไฟฟ้าในแหล่งทัศนียภาพทุกแห่งตามลำดับความสำคัญ

4. อนุรักษ์เอกลักษณ์ป้ายโฆษณาทั่วประเทศเป็นขั้นตอนอย่างชัดเจนและมีเหตุผล

5. เพิ่มข้อกำหนดให้มีการศึกษาผลกระทบทางด้านทัศนภาพ (Visual Impact) ในทุกโครงการที่จะต้องยื่นการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม และให้มีแบบภูมิสถาปัตยกรรมประกอบในการยื่นขออนุญาตปลูกสร้าง

6. ตั้งงบประมาณและเพิ่มอัตราบุคลากรด้านการดูแลรักษาอาคารสถานที่ของหน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจทุกแห่ง

7. เพิ่มงบประมาณในส่วนสร้างสรรค์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ให้มากขึ้น

สรุปแล้วพื้นที่ในเขตเมืองจะมีความสวยงามได้นั้นต้องมีการอนุรักษ์ทัศนียภาพอย่างถูกต้องเหมาะสม การพัฒนาความเจริญของบ้านเมืองและสังคมจะต้องเกิดขึ้นควบคู่ไปกับการรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อมทุกชนิด รวมถึงสิ่งแวดล้อมทางกายภาพหรือภาพลักษณ์ที่ปรากฏของเมืองด้วย นักอนุรักษ์และนักพัฒนาจะต้องประสานความร่วมมือกันบ้านเมืองจึงจะเจริญเติบโตอย่างสมดุลและมีความสวยงามน่าอยู่อาศัย (เดชา บุญค้ำ, 2536)

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับปัญหามลทัศน์

มลทัศน์ หมายถึงความไม่พอใจที่เกิดจากการมองเห็นภาพหรือสภาพภูมิประเทศที่สกปรกอันเนื่องมาจากของเสียหรือถูกกระทำให้สกปรก เป็นอันตรายต่อมนุษย์ทางด้านความรู้สึกนึกคิด ความเข้าใจ และความคิดเห็น ซึ่งจะรบกวนหรือก่อให้เกิดความไม่เจริญตาเจริญใจแก่ผู้ที่พบเห็น ปัญหามลทัศน์สามารถเกิดขึ้นได้ทั้งในชนบทและชุมชนเมือง

สาเหตุของการเกิดมลทัศน์ มี 2 ประการคือ

1. เกิดขึ้นจากธรรมชาติ ได้แก่การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของโลกซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและมีผลกระทบทางลบต่อมนุษย์ เช่น ภัยธรรมชาติต่าง ๆ เป็นต้น

2. เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ พฤติกรรมของมนุษย์ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของโลก โดยมนุษย์เป็นผู้กระทำและได้รับผลจากการกระทำนั้น ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ปัญหามลทัศน์ที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์นั้นเกิดจากความเชื่อ พิธีกรรม และประเพณี เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพป่าและการทำลายสัตว์ป่า เกิดจากการขาดวัฒนธรรมด้านการรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชน เกิดจากการขาดจิตสำนึกในการรักษาและหวงแหนศิลปวัฒนธรรมของชาติ และเกิดจากป้ายประกาศและป้ายโฆษณาชนิดต่าง ๆ เป็นต้น

ผลกระทบที่เกิดจากปัญหามลพิษ

1. ผลกระทบต่อร่างกาย ภาพหรือภูมิประเทศที่เกิดความมัวหมองนั้น มีส่วนทำให้เกิดอุบัติเหตุทางการจราจรบ่อยครั้งขึ้น ปัญหามลพิษจึงก่อให้เกิดความสูญเสียจากอุบัติเหตุทางการจราจรต่าง ๆ
2. ผลกระทบต่อจิตใจ ภาพหรือภูมิประเทศที่เกิดความมัวหมองมีส่วนกระทบกระเทือนต่อจิตใจของผู้พบเห็น ก่อให้เกิดความเครียดขึ้นได้ วงการแพทย์ระบุว่าสภาวะแวดล้อมในปัจจุบันมีผลให้คนเกิดปัญหาทางจิตกันมาก ความเครียดของคนในสังคมและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปก็เป็นสาเหตุหนึ่งของการเกิดโรคร้ายต่าง ๆ ที่คุกคามชีวิตมนุษย์
3. ผลกระทบทางอารมณ์ ความมัวหมองหรือสภาพแวดล้อมที่ขาดความสมดุลย่อมมีผลกระทบต่อสภาพอารมณ์ของผู้ที่ได้พบเห็น หากไม่สามารถหลีกเลี่ยงสภาวะดังกล่าวได้ระดับของความรุนแรงก็จะเพิ่มขึ้นจนในที่สุดอาจทำให้บุคคลนั้น ๆ ถึงแก่ชีวิตได้
4. ผลกระทบทางสังคม การที่มนุษย์ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทำให้บรรยากาศรอบโลกได้รับความกระทบกระเทือนและเกิดเป็นปรากฏการณ์เรือนกระจกขึ้น ฤดูกาลต่าง ๆ ไม่มีความแน่นอนและเกิดผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตร ปรากฏการณ์เช่นนี้ทำให้มนุษย์จำเป็นต้องมีการปรับตัว ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตในสังคม (อิทธิพล ภาศรี เกรียงไกร, 2534)

2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับภูมิทัศน์เมือง

ภูมิทัศน์ในมิติทางด้านสิ่งแวดล้อมมีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามลักษณะเฉพาะ และเป็นไปตามผลกระทบจากการกระทำของมนุษย์ในอดีตที่ผ่านมา ดังนั้นภูมิทัศน์จึงเป็นดังภาพสะท้อนของสังคมและระบบธรรมชาติที่ผันแปรไม่หยุดนิ่ง อาจกล่าวได้ว่าภูมิทัศน์ก็คือสิ่งแวดล้อมรอบตัวเรานั้นเอง เมืองก็เป็นส่วนหนึ่งของภูมิทัศน์ รวมถึงถนน สวนสาธารณะ โรงงานอุตสาหกรรม กองขยะ ชุมชนแออัด อาคารบ้านเรือน และสวนหย่อมต่าง ๆ ล้วนเป็นส่วนหนึ่งของภูมิทัศน์เช่นเดียวกัน (Laurie, 1975)

ภูมิทัศน์เมือง (Urban Landscape) หมายถึง องค์ประกอบของเมืองที่มองเห็นได้ด้วยตา และมีผลกระทบต่อความรู้สึกทางด้านสุนทรียภาพ ได้แก่ ไม้ยืนต้น ไม้ดอก ไม้พุ่ม ส่วนของอาคาร ป้ายโฆษณา สาธารณูปโภค สิ่งประกอบถนน ทางเท้า เป็นต้น ถ้าพิจารณาสวนประกอบแล้วก็จะแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ภูมิทัศน์นุ่ม (Soft Urban Landscape) ได้แก่

พืชพรรณต่าง ๆ สนามหญ้า และภูมิทัศน์แข็ง (Hard Urban Landscape) ได้แก่ องค์ประกอบที่ไม่มีชีวิตต่าง ๆ (ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม, 2531)

องค์ประกอบหลักของเมืองที่มองเห็นได้

ในเมืองแต่ละเมืองมีองค์ประกอบหลักที่มองเห็นได้ซึ่งมีส่วนสำคัญในการทำให้เมืองดูสวยงามและมีความน่าประทับใจต่อนักท่องเที่ยวและผู้อยู่อาศัย องค์ประกอบของเมืองได้แก่

1. ธรรมชาติ ได้แก่สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติที่ยังคงมีอยู่ในเมือง เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าทั้งในด้านประโยชน์ใช้สอยและความสวยงาม ช่วยให้เมืองมีบรรยากาศผ่อนคลาย และมีลักษณะเฉพาะที่ดึงดูดใจ
2. อาคารและส่วนประกอบของอาคาร ได้แก่ บ้าน อาคาร ตึกแถว อนุสาวรีย์ รวมถึงส่วนประกอบของอาคาร เช่น บ้าย กันสาด ลานทางเข้าอาคาร
3. ที่เว้นว่างต่าง ๆ ได้แก่ สวนสาธารณะ สนามเด็กเล่น ลานเอนกประสงค์ของเมือง ลานเชื่อมต่อระหว่างอาคาร
4. เส้นทางสัญจรต่าง ๆ ได้แก่ ถนน ทางเท้า ทางจักรยาน ทางรถไฟ รวมถึงแม่น้ำ ลำคลองที่ใช้ในการสัญจร นับเป็นส่วนประกอบของเมืองที่เชื่อมโยงส่วนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน
5. มนุษย์และการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่กิจกรรมของประชากรที่อยู่อาศัยในเมือง เป็นส่วนประกอบที่ทำให้เมืองมีชีวิตหรือมีการเคลื่อนไหว

การรวมองค์ประกอบของเมืองเข้าด้วยกัน

การรวมองค์ประกอบต่าง ๆ ของเมืองเข้าด้วยกัน แบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ

1. ระดับผังเมืองรวม เป็นการวางแผนควบคุมการเจริญเติบโตของเมืองให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องและไม่ก่อให้เกิดปัญหาในการเป็นอยู่ การวางแผนเป็นผังเมืองรวมนี้กระทำโดยนักผังเมืองด้วยการใช้ข้อมูลต่าง ๆ ประกอบการวางแผนพัฒนาพื้นที่ในเขตเมือง
2. ระดับรายละเอียดเฉพาะส่วน เป็นการวางแผนรายละเอียดในย่านใดย่านหนึ่งซึ่งมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้เมืองมีความสวยงาม การรวมองค์ประกอบของเมืองในระดับนี้ขึ้นอยู่กับผู้บริหารในระดับจังหวัด

ลักษณะของเมืองที่สวยงาม

โดยภาพรวมแล้วเมืองจะดูสวยงามน่าประทับใจได้นั้น องค์ประกอบต่าง ๆ ของเมืองจะต้องรวมตัวกันภายใต้หลักการดังต่อไปนี้

1. ความเป็นระเบียบ หมายถึงความรวมทั้งในด้านความสะอาดของการทำกิจกรรม และในด้านการเห็นภาพที่ดูเป็นระเบียบเรียบร้อย

2. ความสบาย หมายถึงความสบายตามสมควรต่ออัตรภาพ ทั้งนี้สภาพแวดล้อมบางอย่างเราไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ แต่เราสามารถจัดเตรียมสภาพแวดล้อมในบริเวณต่าง ๆ ของเมืองให้มีความเหมาะสมต่อการอยู่อาศัยของประชากรมากขึ้นได้

3. การมีสารูปชัดเจน หมายถึงภาพรวม (Image) ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในใจ หลังจากที่ถูกบุคคลหนึ่ง ๆ ได้เห็นสิ่งนั้นแล้ว ภาพรวมที่ชัดเจนของเมืองช่วยให้ผู้มาเยี่ยมชมเยื่อนรู้สึกมั่นใจในการสัญจรภายในเมืองนั้นและช่วยให้เกิดความรู้สึกสัมพันธ์กับเมือง ๆ นั้นได้ดียิ่งขึ้น ผลโดยรวมก็คือบุคคลจะเกิดความประทับใจในประสบการณ์ของการได้อยู่ในเมืองนั้น

4. การมีเอกลักษณ์ที่ชัดเจน เมืองทุกเมืองย่อมมีลักษณะเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง หากผู้ไปเยี่ยมชมได้รับรู้เอกลักษณ์ดังกล่าวนี้จะก่อให้เกิดความเข้าใจและรู้จักเมืองนั้น ๆ มากยิ่งขึ้น และมีผลต่อเรื่องทำให้เกิดความพึงพอใจในลักษณะเฉพาะนั้น ๆ และลักษณะเฉพาะบางอย่างก็สามารถใช้เป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้าไปสัมผัสด้วย จึงเป็นสิ่งสำคัญที่แต่ละเมืองจะต้องรักษาเอกลักษณ์ของตนไว้ และแสดงเอกลักษณ์ให้ปรากฏในลักษณะที่เหมาะสม

5. การมีลักษณะเชิงสุนทรียภาพที่ดี หมายถึงมีลักษณะสวยงามชวนให้ผู้พบเห็นเกิดความสบายใจและรื่นรมย์ใจ สุนทรียภาพที่ดีที่จะเกิดขึ้นในเมืองคือการได้เห็นส่วนประกอบต่าง ๆ ของเมืองปรากฏในลักษณะที่กลมกลืน สันนิบาสนซึ่งกันและกัน มีสีสันที่กลมกลืนหรือตัดกันในลักษณะที่เหมาะสม

กล่าวโดยสรุปสภาพแวดล้อมของเมืองที่จะสร้างความประทับใจที่ดีขึ้นได้นั้น มาจากความเป็นระเบียบ ความสบาย การมีสารูปที่ชัดเจน การมีเอกลักษณ์ที่ชัดเจน และการมีลักษณะเชิงสุนทรียภาพที่ดี คุณสมบัติเหล่านี้เกิดจากการจัดส่วนประกอบย่อยของเมืองเข้าด้วยกัน ได้แก่ สถาปัตยกรรมชาติ อาคาร ที่เว้นว่าง ทางสัญจร และกิจกรรมของมนุษย์ในลักษณะที่เหมาะสมกลมกลืนกัน โดยจะต้องมองทุกอย่างเป็นภาพรวมเสมอ (ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม, 2531)

ภาพรวมของเมืองจะเกิดขึ้นได้จากความชัดเจนในการรวมตัวขององค์ประกอบ 5 ประการ คือ เส้นทาง (Path) ขอบเขต (Edge) ย่าน (District) ที่รวมกิจกรรม (Node) และที่หมายตา (Landmark) หากการรวมตัวเกิดเป็นภาพที่ชัดเจน คือเข้าใจได้ถึงระบบถนนหลัก รั้ว ตำแหน่งของย่าน ที่รวมกิจกรรม และที่หมายตาในเมืองนั้น ๆ ได้ดี ถือได้ว่าเมือง ๆ นั้นมีสารูปที่ชัดเจนพอที่บุคคลผู้ไปเยี่ยมชมเยื่อนจะเกิดความรู้สึกที่ดีกับเมือง ๆ นั้น (Lynch, 1960)

2.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาภูมิทัศน์เมือง

หลักในการพัฒนา

การพัฒนาใด ๆ ก็ตามควรคำนึงถึงวัตถุประสงค์ที่จะต้องสอดคล้องกับปรัชญาและแนวความคิดที่มีเหตุผลและเกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่าย ในการพัฒนาภูมิทัศน์เมืองเพื่อการท่องเที่ยวก็เช่นเดียวกัน ควรคำนึงถึงผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายซึ่งได้แก่นักท่องเที่ยว ประชากรของเมือง ผู้รับผิดชอบและดำเนินการพัฒนา ทั้งสามฝ่ายนี้มีความคาดหวังถึงผลที่จะได้รับแตกต่างกันดังต่อไปนี้

1. สิ่งที่นักท่องเที่ยวคาดหวัง ได้แก่ ภูมิทัศน์พื้นถิ่นต่าง ๆ ในลักษณะที่แตกต่างออกไปจากที่เคยเห็น (Exotic) ได้แก่ ความมีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ภูมิทัศน์และบรรยากาศแบบเมืองร้อน วิธีการดำเนินชีวิตประจำวันของคนพื้นถิ่น ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความร่มรื่นของสิ่งแวดล้อม การสัญจรที่เป็นระบบพอสมควร และการมีระบบป้ายข้อมูลภาษาอังกฤษ เหล่านี้เป็นต้น

2. สิ่งที่ประชากรของเมืองคาดหวัง ประชากรในท้องถิ่นมีแนวโน้มที่ต้องการจะเห็นความเปลี่ยนแปลงไปไม่จำเจเหมือนของเดิม ต้องการการพัฒนาที่ทันสมัยแบบชาวตะวันตก ซึ่งสวนทางกับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ แต่ก็มีปัญหาใหญ่เพราะค่านิยมเป็นสิ่งที่สามารถอธิบาย และชี้แจงให้เข้าใจได้ง่าย สำหรับสิ่งที่ประชากรในท้องถิ่นคาดหวังจากการพัฒนาภูมิทัศน์เมืองอาจเป็นดังนี้คือ การได้มีที่พักผ่อนหย่อนใจเพิ่มขึ้น การได้อยู่อาศัยและดำเนินชีวิตภายในสิ่งแวดล้อมและภูมิทัศน์ที่ดี เกิดความภาคภูมิใจต่อเมืองของตนมากยิ่งขึ้น และการได้รับประโยชน์ร่วมกันกับนักท่องเที่ยว เป็นต้น

3. สิ่งที่ผู้รับผิดชอบและดำเนินการพัฒนาคาดหวัง ผู้พัฒนาคือผู้ที่จะต้องประสบกับปัญหาต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในช่วงของการพัฒนา ดังนั้นสิ่งที่ผู้รับผิดชอบในการพัฒนาคาดหวังก็คือใช้งบประมาณน้อย เป็นโครงการพัฒนาที่ไม่มีความขัดแย้งกับหน่วยงานอื่นและประชาชนภายในท้องถิ่นให้ความร่วมมือ เป็นโครงการพัฒนาที่ได้รับผลตอบแทนหรือมีผลกระทบทางสังคมในเชิงบวกสูง และเป็นโครงการที่เกิดผลบวกทางด้านการประชาสัมพันธ์แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

แนวทางการพัฒนา

แนวทางการพัฒนาจะต้องสอดคล้องกับความคาดหวังของผู้เกี่ยวข้องทั้ง 3 ฝ่าย มีความถูกต้องตามหลักปรัชญาและหลักวิชาการ การกำหนดแนวทางพัฒนาจะต้องตรวจสอบปัจจัยสำคัญต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ

1. ทำการค้นหาและบ่งชี้องค์ประกอบภูมิทัศน์เมืองเพื่อจัดประเภทให้เป็นหมวดหมู่
2. ระบุปัญหาภูมิทัศน์แต่ละประเภทพร้อมทั้งแนวคิดและวิธีแก้ปัญหาที่เหมาะสม
3. ลักษณะของการพัฒนาจะต้องตรงกับความต้องการของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และตรงกับวัตถุประสงค์หลัก
4. จัดลำดับความสำคัญของขั้นตอนในการพัฒนาให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม
5. จัดสรรงบประมาณในการพัฒนาให้มีความเหมาะสมในแต่ละโครงการ (ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม, 2531)

กระบวนการพัฒนาภูมิทัศน์เมือง

1. ขั้นตระหนักและรู้สึกถึงปัญหา ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเกิดแรงคลใจและเกิดความมุ่งมั่นที่จะเข้าไปแก้ไขปัญหา ควรมีการเปิดใจให้กล้ารับฟังความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง
2. ขั้นเรียนรู้ หมายถึงการศึกษาถึงหลักการปรัชญาต่าง ๆ ว่าด้วยภูมิทัศน์ของเมือง เพื่อให้กระบวนการพัฒนาภูมิทัศน์เมืองดำเนินไปได้อย่างถูกหลักวิชาการ
3. ขั้นการสำรวจเมือง งานในขั้นนี้คือการรวบรวมแผนที่ที่เกี่ยวข้องและจัดเก็บข้อมูลต่าง ๆ ที่จำเป็น ขั้นตอนนี้จะทำให้รู้ข้อมูลเกี่ยวกับเมืองอย่างละเอียดและลึกซึ้ง พร้อมทั้งจะบ่งชี้ปัญหาต่าง ๆ ได้แม่นยำขึ้น
4. ขั้นบ่งชี้ปัญหา ได้แก่การจำแนกปัญหาออกเป็นกลุ่ม ๆ หรือเป็นหมวดหมู่ พร้อมทั้งระบุต้นเหตุของปัญหาว่าเกิดจากอะไรบ้าง โดยบ่งชี้ปัญหาตามองค์ประกอบของภูมิทัศน์เมือง
5. ขั้นกำหนดวิธีการแก้ปัญหาหรือวิธีการพัฒนา ได้แก่การวางแนวทางแก้ไขปัญหาที่เป็นไปได้และมีเหตุผลหลาย ๆ ทางเลือก จะต้องใช้มาตรการหรือแนวทางที่เหมาะสม ซึ่งขั้นตอนนี้จะได้แนวทางในการแก้ไขปัญหาหรือวิธีการพัฒนาที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม
6. ได้แก่ขั้นประเมินและเลือกวิธีการแก้ปัญหา โดยการนำเอาทางเลือกต่าง ๆ มาพิจารณาอย่างละเอียดในทุกแง่มุม จะได้ทางเลือกที่ดีที่สุดทางหนึ่งมากำหนดเป็นโครงการ
7. ขั้นวางโครงการ ได้แก่การนำเอาทางเลือกที่ดีที่สุดมาจัดทำเป็นโครงการ มีแนวทางการพัฒนาที่ละเอียดขึ้นสำหรับบรรจุไว้ในแผนพัฒนารวมของเมืองหรือของจังหวัดต่อไป
8. ขั้นทำให้เป็นจริง โดยการจัดหาผู้เชี่ยวชาญเฉพาะมาเป็นผู้ออกแบบให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่วางไว้เพื่อให้เมืองหรือเทศบาลดำเนินการ เมื่อก่อสร้างแล้วเสร็จก็ควรเตรียมการดูแลรักษาที่มีประสิทธิภาพไว้ด้วย (ตารางที่ 2.1)

ตารางที่ 2.1 กระบวนการพัฒนาภูมิทัศน์เมือง

ลำดับกระบวนการ	ปฏิบัติการ หรือแรงกระตุ้น	ผลลัพธ์
ขั้นที่ 1 (สำนึก/นามธรรม) <ul style="list-style-type: none"> ตระหนัก รู้สึกถึงปัญหา 	<ul style="list-style-type: none"> ได้รับผลกระทบโดยตรง การร้องเรียนจากประชาชน เสียงจากสื่อมวลชน เสียงจากนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการ 	<ul style="list-style-type: none"> ได้รับความมุ่งมั่น และแรงบันดาลใจ
ขั้นที่ 2 (การเรียนรู้) <ul style="list-style-type: none"> เรียนรู้ ศึกษาหลักการ-ปรัชญา 	<ul style="list-style-type: none"> อ่านหนังสือ ตำรา คู่มือ ขอความรู้จากผู้ทรงคุณวุฒิ จัดสัมมนา ประชุมวิชาการ ปาฐกถา 	<ul style="list-style-type: none"> ได้หลักการ
ขั้นที่ 3 (สำรวจ) <ul style="list-style-type: none"> สำรวจเมือง วิเคราะห์ และแจกแจงองค์ประกอบของเมือง 	<ul style="list-style-type: none"> รวบรวมแผนที่ ข้อมูล ออกสำรวจสังเกตการณ์ภาคสนาม บันทึกข้อมูลด้วยภาพถ่ายและข้อเขียน 	<ul style="list-style-type: none"> รู้สภาพปัญหา
ขั้นที่ 4 (บ่งชี้ปัญหา) <ul style="list-style-type: none"> บ่งชี้ปัญหา 	<ul style="list-style-type: none"> จำแนกหมวดหมู่ บ่งชี้ปัญหาตามหมวดหมู่ บ่งชี้ต้นเหตุของปัญหา 	<ul style="list-style-type: none"> รู้ปัญหาและสาเหตุอย่างเป็นระบบ
ขั้นที่ 5 (กำหนดแนวทาง) <ul style="list-style-type: none"> กำหนดวิธีการแก้ปัญหา (วิธีการพัฒนา) 	<ul style="list-style-type: none"> วางแนวทางแก้ปัญหา ทางเลือกที่ 1 ทางเลือกที่ 2 ทางเลือกที่ 3 ฯลฯ 	<ul style="list-style-type: none"> ได้แนวทางในการแก้ไขปัญหา
ขั้นที่ 6 (ประเมินผล) <ul style="list-style-type: none"> ประเมินและคัดเลือกวิธีการแก้ไขปัญหา 	<ul style="list-style-type: none"> ค่าใช้จ่าย อุปสรรค ความยากง่าย ศึกษาความเป็นไปได้ ศึกษาผลกระทบ การตอบสนองจากประชาชน 	<ul style="list-style-type: none"> ได้ทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับการนำไปปฏิบัติ
ขั้นที่ 7 (แผน) <ul style="list-style-type: none"> วางโครงการ จัดงบประมาณ 	<ul style="list-style-type: none"> ร่างโครงการ กำหนดงบประมาณ กำหนดขั้นตอน กำหนดระยะเวลา 	<ul style="list-style-type: none"> บรรจุเข้าแผน
ขั้นที่ 8 (รูปธรรม) <ul style="list-style-type: none"> ทำให้เป็นจริง 	<ul style="list-style-type: none"> ออกแบบ ประมาณราคา ประมูล ก่อสร้างและควบคุมงาน ตรวจรับงาน 	<ul style="list-style-type: none"> การแก้ไขปัญหามบรรลุผลสำเร็จ

2.1.5 แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์ในระดับเมือง

ความหมายของการอนุรักษ์

การอนุรักษ์ หมายถึงการวางแผนอย่างรอบคอบในการจัดการทรัพยากรทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อบรรลุถึงความต้องการในอนาคต ส่วนการอนุรักษ์ในระดับเมือง หมายถึงการรักษา ป้องกัน และปรับปรุงอาคาร กลุ่มอาคาร และบริเวณใกล้เคียงที่มีความสำคัญและมีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ประวัติศาสตร์ สังคม และเทคโนโลยี เพื่อก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดีและมีลักษณะเฉพาะของตนเอง

สิ่งที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์

องค์ประกอบของเมืองที่มีค่าควรแก่การอนุรักษ์ ได้แก่ลักษณะทางกายภาพที่เป็นอาคาร กลุ่มอาคาร หรืองานสถาปัตยกรรมอื่น ๆ ที่อยู่ในเมือง รวมทั้งภาพรวมที่ปรากฏเป็นภูมิทัศน์ของเมืองหรือเอกลักษณ์เฉพาะของเมืองนั้น ๆ ด้วย โดยสามารถจำแนกสิ่งที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ สถาปัตยกรรม ได้แก่อาคารหรือสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ และเอกลักษณ์ของเมือง ซึ่งเกิดขึ้นจากภาพรวมในการรวมกลุ่มของตัวอาคารหลายหลัง โดยขนาดของชุมชนและจำนวนประชากรก็เป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งของเอกลักษณ์ชุมชนด้วย

เป้าหมายและหลักการอนุรักษ์

การอนุรักษ์หากมีความสัมพันธ์กับชีวิตในสังคม (Social Life) กล่าวคือเป็นไปด้วยกันสอดคล้องกัน และส่งเสริมกัน ก็จะช่วยให้มีคุณค่ามากยิ่งขึ้น การอนุรักษ์กับการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินควบคู่กันไป

ในการประชุม Civic Trust Conference ที่จัดขึ้นที่กรุงลอนดอน ในปี ค.ศ. 1972 ได้สรุปหลักการอนุรักษ์บางประการไว้ดังนี้ คือ

1. เพื่อเก็บรักษาส่วนที่ดีและสร้างส่วนใหม่ขึ้นทดแทน เน้นการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีรอบ ๆ สิ่งเก่าแก่ที่มีคุณค่าเหล่านั้น
2. เป็นการสงวนรักษากลุ่มอาคารมากกว่าอาคารเดี่ยว
3. เป็นการแสวงหาการใช้สอยใหม่ ๆ ในอาคารประวัติศาสตร์ เนื่องจากเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยากมากที่จะให้มีการใช้งานแบบเดิม เพราะสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ทันสมัยกว่า
4. เพื่อก่อให้เกิดความถูกต้อง
5. เพื่อเน้นส่วนที่น่าสนใจและมีคุณค่าของเมืองให้ชัดเจน

หลักการในการอนุรักษ์

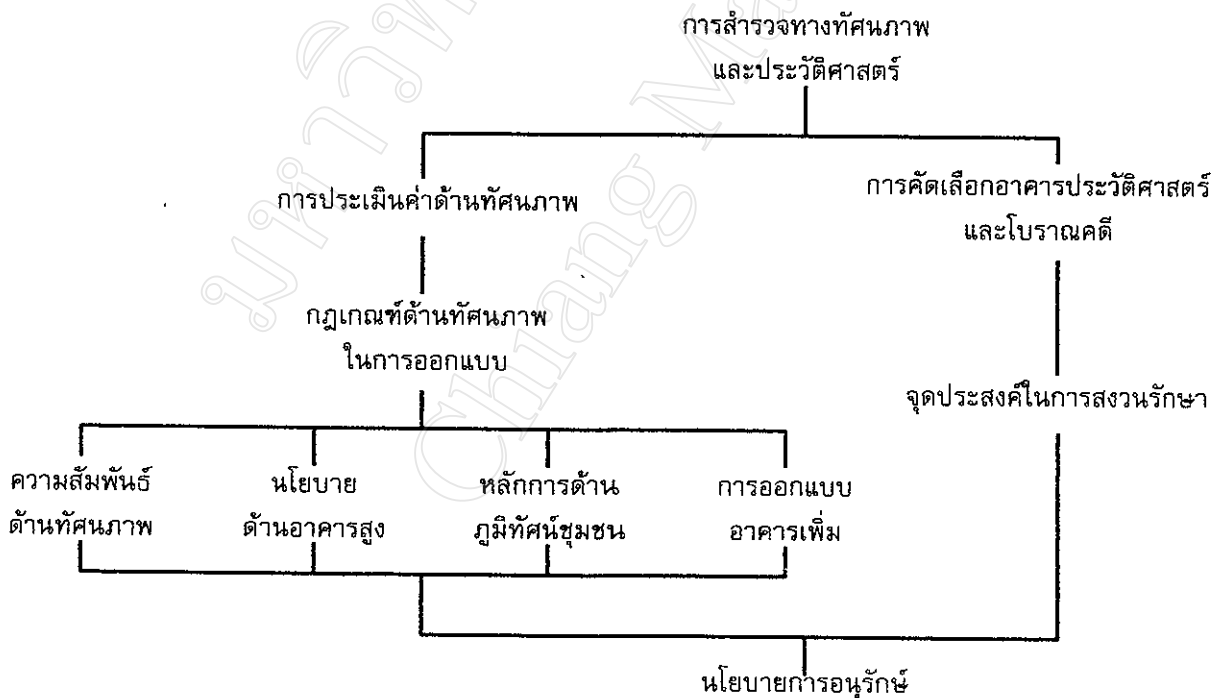
1. การคัดเลือก (Selection) ต้องคัดเลือกสิ่งที่จะอนุรักษ์โดยมีการประเมินค่ากำหนดลำดับความสำคัญของอาคารในการอนุรักษ์ ซึ่งสถาปนิกและนักประวัติศาสตร์ต้องจัดลำดับความสำคัญของอาคารต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์
2. การจำกัดและการขยาย (Restriction and Expansion) การวางแผนอนุรักษ์นั้นความจริงมีความสัมพันธ์กับการวางแผนหรือปัจจัยอื่น ๆ ในระดับภูมิภาคด้วย เมื่อเปิดโอกาสให้มีการอนุรักษ์แล้วจะต้องเปิดโอกาสให้มีการพัฒนาใหม่ ๆ ตามมาด้วย การพัฒนานี้ในบางกรณีสามารถเกิดขึ้นได้เนียนเมืองเก่า แต่อีกหลายกรณีการพัฒนาต้องการพื้นที่ใหม่ ๆ ดังนั้นจึงควรพิจารณาถึงความเหมาะสม
3. การใช้อย่างมีประสิทธิภาพ และความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจ (Efficient use & Economic Viability) การอนุรักษ์ที่ได้ผลต้องอยู่บนพื้นฐานของการใช้งานอย่างมีประสิทธิภาพและมีความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจ ดังนั้นสภาพแวดล้อมที่ดี การใช้งานที่มีประสิทธิภาพ และความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจ ล้วนเป็นสิ่งสำคัญต่อการอนุรักษ์
4. ลำดับขั้นในการลงทุน (Priorities for Investment) หน่วยงานส่วนท้องถิ่นจะต้องเป็นผู้วางแผนการลงทุนและการใช้กำลังคนให้สอดคล้องกับภาคเอกชน การอนุรักษ์เป็นสิ่งที่ต้องการการลงทุนจากภาคเอกชนอย่างมาก แต่การลงทุนของรัฐมีผลในการกระตุ้นให้ฝ่ายเอกชนเกิดความเชื่อมั่นยิ่งขึ้น
5. การประชาสัมพันธ์ (Public Relation) การที่ประชาชนได้รับแจ้งข่าวสารล่วงหน้าเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้การอนุรักษ์ประสบผลสำเร็จ ประกาศของท้องถิ่นจะอธิบายถึงความจำเป็นในการอนุรักษ์และแจ้งให้ทราบถึงกิจกรรมที่จะทำต่อไป

กระบวนการวางแผนอนุรักษ์

ขั้นตอนหรือกระบวนการวางแผนอนุรักษ์ต้องมีการสำรวจข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล สรุปปัญหา กำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และนโยบาย ก่อนที่จะทำการวางแผน เนื่องจากแผนการอนุรักษ์จำเป็นต้องมีข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งที่จะอนุรักษ์ทางด้านกายภาพ ประวัติศาสตร์ ตลอดจนภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมของบริเวณดังกล่าวอย่างชัดเจน ดังนั้นจึงต้องมีการพิจารณาด้านต่าง ๆ อย่างรอบคอบ โดยสรุปแล้วแผนการอนุรักษ์มีขั้นตอนดังนี้คือ

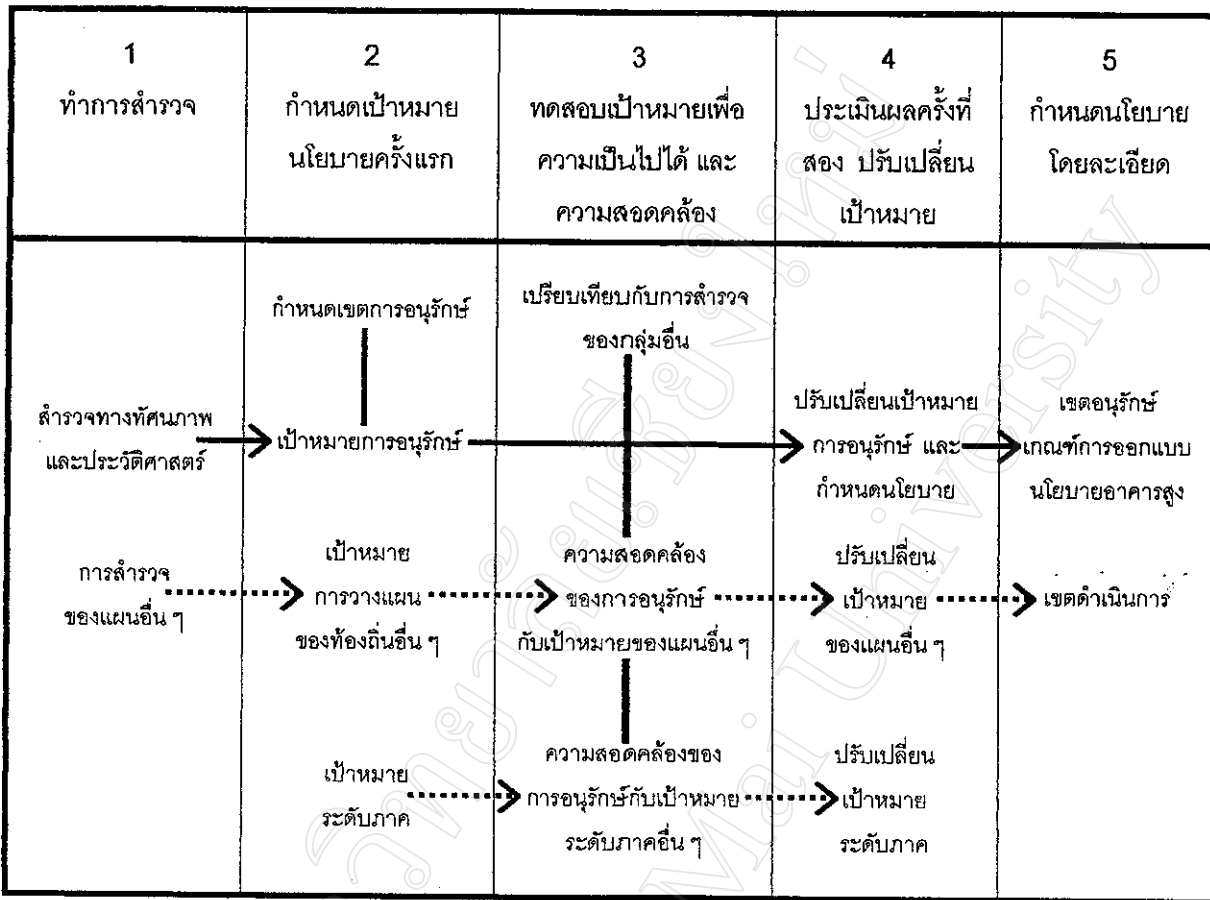
1. กำหนดรูปแบบ (Pattern) ของงานอนุรักษ์ทั้งหมด ทั้งระดับมณฑล (County) ระดับหมู่บ้าน และระดับเมือง พร้อมทั้งศึกษาปัญหา
  2. สร้างความสามารถในการรองรับการเปลี่ยนแปลงของบริเวณเหล่านั้น ทั้งในด้านอาคารและสาธารณูปโภค
  3. ศึกษาสถิติของประชากร การจ้างงาน การคมนาคม และธุรกิจการค้าของพื้นที่ เพื่อเข้าใจปัญหาและความเป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหาในระดับการกำหนดกลยุทธ์ (Strategic) โดยเป้าหมายควรจะสอดคล้องกับความสามารถและสนองความต้องการของพื้นที่ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ (ปรานอม ตันสุขานันท์, 2530)
- การเตรียมแผนการอนุรักษ์เช่นนี้จะเป็นการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ในขั้นตอนของการกำหนดนโยบายยังมีปัจจัยด้านการออกแบบและหลักในการออกแบบร่วมกับจุดประสงค์ของการสงวนรักษา (แผนภูมิที่ 2.1) โดยนโยบายเกี่ยวกับการอนุรักษ์อาจมีการปรับปรุงบ้างเมื่อพิจารณาร่วมกับแผนอื่น ๆ (แผนภูมิที่ 2.2)

แผนภูมิที่ 2.1 วิธีการทำงานในการกำหนดนโยบายอนุรักษ์

ที่มา ปรานอม ตันสุขานันท์, 2530

แผนภูมิที่ 2.2 การกำหนดนโยบายอนุรักษ์

ที่มา ปรานอม ตันสุขานันท์, 2530

2.1.6 แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น

ความหมายของความคิดเห็น

ความคิดเห็นเป็นความเชื่อหรือการพิจารณาตัดสินโดยบุคคล ซึ่งอาจจะเป็นที่ยอมรับในแต่ละช่วงเวลา ความคิดเห็นนี้ไม่สามารถที่จะทดสอบความรู้และความจริงในความเชื่อมั่นของบุคคลได้ และต้องยอมรับว่าประชาชนโดยทั่ว ๆ ไปนั้นอาจมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันไป (Duncan, 1971) ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกทางทัศนคติอย่างหนึ่ง แต่การแสดงความคิดเห็นมักจะมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ และเป็นส่วนที่พร้อมที่จะมีปฏิกิริยาอย่างยิ่งต่อสถานการณ์ภายนอก (ประภาเพ็ญ สุวรรณ, 2520) ความคิดเห็นเป็นสภาพความรู้สึกทางด้านจิตใจที่เกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ของบุคคล เป็นผลให้บุคคลมีความคิดต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในลักษณะที่ ชอบ ไม่ชอบ หรือเฉย ๆ (สุโท เจริญสุข, 2534)

กล่าวโดยสรุปแล้ว ความคิดเห็นก็คือ การแสดงออกทางด้านความรู้สึกหรือทัศนคติของบุคคล ซึ่งมักจะมีการใช้อารมณ์เป็นส่วนประกอบและมีความแตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลทางด้านพื้นฐานความรู้ การรับรู้ ประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมในขณะนั้น ถือเป็นความเชื่อหรือเป็นการลงความเห็นที่ไม่ได้เป็นความรู้อันแท้จริงในบางสิ่งที้อาจเป็นจริงได้ และความคิดเห็นของแต่ละบุคคลอาจจะเป็นที่ยอมรับหรือปฏิเสธจากบุคคลอื่น ๆ ได้ในแต่ละช่วงเวลา

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความคิดเห็น

1. ปัจจัยทางพันธุกรรมและสรีระ คืออวัยวะส่วนต่าง ๆ ของบุคคลที่ใช้รับรู้ หากเกิดความผิดปกติหรือเกิดความบกพร่องของอวัยวะสัมผัสจะมีผลต่อความคิดเห็นของบุคคล
2. ประสบการณ์โดยตรงของบุคคล การที่บุคคลได้ประสบกับเหตุการณ์ด้วยตนเอง หรือการได้ลงมือกระทำด้วยตนเอง ย่อมทำให้บุคคลเกิดความฝังใจและแสดงความคิดเห็นต่อประสบการณ์เหล่านั้นต่างกัน
3. อิทธิพลของผู้ปกครอง เมื่อเป็นเด็กผู้ปกครองจะเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดและให้ข้อมูลแก่เด็กได้มาก ซึ่งจะมีผลต่อพฤติกรรมและความคิดเห็นของเด็ก
4. ทัศนคติและความคิดเห็นของกลุ่ม เมื่อบุคคลเจริญเติบโตย่อมจะต้องมีกลุ่มและสังคม ดังนั้นความคิดเห็นของกลุ่มเพื่อนหรือการอบรมสั่งสอนของโรงเรียนย่อมจะมีผลต่อความคิดเห็นของบุคคลด้วย
5. สื่อมวลชน สื่อต่าง ๆ ได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของคนเรา ดังนั้นสื่อทางวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ หรือนิตยสาร จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความคิดเห็นของบุคคล (Oskamp, 1977)

ความสำคัญของความคิดเห็น

การสำรวจความคิดเห็น เป็นการศึกษาความรู้สึกของบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่ละคนจะแสดงความเชื่อและความรู้สึกใด ๆ ออกมาโดยการพูด การเขียน เป็นต้น การสำรวจความคิดเห็นจะเป็นประโยชน์ต่อการวางนโยบายต่าง ๆ เพราะจะทำให้ขั้นตอนการดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย โครงการพัฒนาใด ๆ ก็ตามหากต้องการจะสำเร็จและบรรลุเป้าหมายอย่างแท้จริงแล้วจะต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชน การเผยแพร่โครงการและการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนที่มีต่อโครงการจะก่อให้เกิดผลดีคือจะช่วยให้โครงการนั้นมีความสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ใช้ประเมินคุณค่าของ

โครงการและทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกในการเข้ามามีส่วนร่วม ทำให้ไม่เกิดการต่อต้าน ถ้าสาธารณชนมีส่วนร่วมหรือมีสิทธิ์แสดงความคิดเห็นในโครงการใด ๆ ในการพัฒนาประเทศ จะทำให้ประชาชนเกิดจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของ (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2527)

การวัดความคิดเห็น

การวัดความคิดเห็นโดยทั่วไปต้องมีส่วนประกอบ 3 อย่าง คือ บุคคลที่จะถูกวัด สิ่งเร้า และการตอบสนอง ซึ่งจะออกมาเป็นระดับสูงต่ำ มากน้อย วิธีวัดความคิดเห็นส่วนมากจะใช้การตอบแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ โดยให้ผู้ที่ตอบคำถามเลือกตอบตามหัวข้อในแบบสอบถาม (Zadrozny, 1959) วิธีที่ง่ายที่สุดที่จะบอกถึงความคิดเห็นก็คือการแสดงออกให้เห็นถึงร้อยละของคำตอบในแต่ละข้อความ เพราะจะทำให้เห็นว่าความคิดเห็นจะออกมาในลักษณะใด และจะได้ทำตามข้อคิดเห็นเหล่านั้นได้ (Best, 1977)

2.1.7 สรุปสาระสำคัญที่ได้จากการทบทวนแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา

ทัศนียภาพการ เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าต่อสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของเมือง ช่วยเสริมความน่าอยู่อาศัยและดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาสู่เมือง สิ่งที่ทำลายหรือลดทอนคุณค่าของทัศนียภาพการ และเป็นปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นกับทัศนียภาพหรือภาพลักษณ์ที่ปรากฏของเมือง ได้แก่ ปัญหามลทัศน์

ปัญหามลทัศน์ เป็นปัญหาที่เกิดจากองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ของเมืองขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย และเกิดจากความวุ่นวายสับสนของกิจกรรมต่าง ๆ ที่ไม่เหมาะสมภายในเขตชุมชนเมือง เป็นปัญหาที่ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบต่อผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองทั้งทางร่างกายและจิตใจ ดังนั้นจึงควรดำเนินการแก้ไขปัญหามลทัศน์ที่เกิดขึ้นเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง และช่วยส่งเสริมให้เมืองมีทัศนียภาพที่สวยงาม

การจัดการสภาพภูมิทัศน์เมือง จะต้องสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความสะอาด สบาย สร้างภาพลักษณ์ที่ดีและเอกลักษณ์เฉพาะของเมืองให้เกิดขึ้น สภาพภูมิทัศน์โดยรวมของเมืองจะต้องมีลักษณะในเชิงสุนทรียภาพที่ดี และมีความชัดเจนในการรวมตัวกันขององค์ประกอบต่าง ๆ ของเมือง สิ่งเหล่านี้จะช่วยเสริมให้สภาพภูมิทัศน์เกิดความน่าประทับใจ และมีคุณค่าต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวในเขตเมือง

การพัฒนาสภาพภูมิทัศน์จะต้องควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งมีคุณค่าที่อยู่ในเขตชุมชนเมือง กระบวนการพัฒนาและกระบวนการอนุรักษ์จะต้องดำเนินควบคู่กันไปอย่างสอดคล้องและสมดุลกัน มีขั้นตอนในการดำเนินงานที่เป็นระบบโดยยึดแนวคิดทฤษฎีหรือหลักวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และการจัดการภูมิทัศน์เมืองเป็นหลัก ผนวกเข้ากับการนำความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมาประกอบในการจัดทำแผนการจัดการและแผนการอนุรักษ์สภาพภูมิทัศน์ของเมือง เพื่อให้เกิดแนวทางในการพัฒนาและแนวทางในการอนุรักษ์ที่มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และมีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการศึกษา

2.2.1 การอนุรักษ์พื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และสถาปัตยกรรม โดยการวางผังเมือง : กรณีศึกษาพื้นที่ในเขตเมืองเชียงใหม่

เป็นงานวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับโบราณสถาน อาคารสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และสถาปัตยกรรม เนื่องจากสิ่งที่มีคุณค่าเหล่านี้ได้ถูกทำลายหรือทำให้เสื่อมคุณค่าลงด้วยสาเหตุต่าง ๆ และได้เสนอแนะแนวทางสำหรับการอนุรักษ์สิ่งที่มีคุณค่าโดยวิธีการวางผังเมือง ซึ่งจะต้องดำเนินการควบคู่กันไปกับการอนุรักษ์วิธีอื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายของการอนุรักษ์อย่างมีประสิทธิภาพ โดยจำกัดขอบเขตพื้นที่ศึกษาอยู่ภายในบริเวณกำแพงเมืองเก่าเชียงใหม่ และได้เสนอแนวทางสำหรับควบคุมการใช้ที่ดินและรูปร่างลักษณะของอาคารภายในพื้นที่ศึกษาดังต่อไปนี้

1. นโยบายสำหรับการใช้ที่ดิน กำหนดให้พื้นที่ศึกษาเป็นเขตอนุรักษ์ (Conservation area) ให้ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางวัฒนธรรมพื้นบ้านล้านนา
2. ข้อกำหนดสำหรับควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินภายในเขตอนุรักษ์ ห้ามมิให้ใช้ที่โล่งภายในรัศมี 25 เมตร จากโบราณสถานในการก่อสร้างอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ เพิ่มเติม และสนับสนุนให้ใช้พื้นที่ดังกล่าวเป็นสวนสาธารณะหรือสวนหย่อม ภายในเขตอนุรักษ์ห้ามมีกิจกรรมที่ขัดแย้งกับวัฒนธรรมประเพณีไทย เช่น ไนต์คลับ อาบอบนวด หรือกิจกรรมที่ดึงดูดให้มีการจราจรจำนวนมาก ห้ามจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดเสียง กลิ่น ควัน หรือของเสียอื่น ๆ ที่มีส่วนในการทำลายสภาพแวดล้อมภายในเขตอนุรักษ์ นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้เป็นที่ตั้งของที่พักรักษาพยาบาล พิพิธภัณฑสถาน ร้านจำหน่ายของที่ระลึก สถานที่ให้บริการนักท่องเที่ยว และสถานที่แสดงสินค้าพื้นเมือง เพื่อสนับสนุนหน้าที่ของเขตอนุรักษ์ และกำหนดการใช้ที่ดินในการก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ ได้ไม่เกินร้อยละ 70 ของพื้นที่ทั้งหมด

3. ข้อกำหนดสำหรับรูปร่างลักษณะของอาคารภายในเขตอนุรักษ์ ตัวอาคารที่จะดัดแปลงหรือก่อสร้างกำหนดให้มีรูปแบบที่สอดคล้องกับลักษณะของสถาปัตยกรรมแบบล้านนา คือเป็นอาคารหลังคาทรงจั่วที่มีลักษณะเอียงลาด ความสูงของอาคารใหม่ที่สร้างขึ้นแทนอาคารเดิมที่รื้อออกจะต้องสูงไม่เกินความสูงของอาคารเดิม และการก่อสร้างอาคารใหม่บริเวณที่อยู่ภายในรัศมี 200 เมตรจากโบราณสถาน ตัวอาคารจะต้องมีความสูงไม่เกิน 2 ชั้น หรือ 8.00 เมตร ส่วนอาคารที่อยู่นอกรัศมีดังกล่าวสูงได้ไม่เกิน 3 ชั้น หรือ 12.00 เมตร ห้ามใช้สีฉูดฉาดทากายนอกตัวอาคารโดยสีที่ใช้ควรเป็นสีอ่อนที่อยู่ในโทนเย็นหรือเป็นสีธรรมชาติ นอกจากนี้กำหนดให้ขนาดของป้ายโฆษณาจะต้องไม่เกิน 1.50 ตารางเมตร ห้ามมิให้ติดตั้งในที่สาธารณะหรือยื่นล้ำออกมาในที่สาธารณะ จะต้องไม่ติดตั้งอยู่สูงเกินกว่าความสูงของอาคาร และห้ามใช้สีฉูดฉาดในการทำป้ายโฆษณา (อัษฎางค์ โปราณานนท์, 2526)

2.2.2 ปัญหาการเติบโตของเชียงใหม่ : ผลกระทบต่องานสถาปัตยกรรม

เป็นการศึกษาปัญหาการขยายตัวของเมืองเชียงใหม่ที่ส่งผลกระทบต่องานศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า ทั้งนี้เนื่องจากเมืองเชียงใหม่เป็นเมืองที่มีจุดแข็งหลายประการ เช่น เคยเป็นเมืองหลวงเก่าแก่ของราชรัฐอิสระ บ้านเมืองมีความเจริญทางวัตถุตามหลังกรุงเทพฯ ไม่มากนัก ประชาชนมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นรูปแบบเฉพาะของท้องถิ่น มีภาษาพูด ภาษาเขียนของตนเอง บ้านเมืองมีความร่มเย็น สงบสุข มีโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ล้ำค่าจำนวนมาก มีทัศนียภาพที่สวยงาม และมีสถานที่ท่องเที่ยวมากมาย เป็นต้น ด้วยจุดแข็งต่าง ๆ เหล่านี้เองที่ทำให้ผู้คนจากต่างถิ่นจึงต้องการที่จะมาท่องเที่ยว มาประกอบธุรกิจ รวมถึงมาตั้งรกรากอยู่ที่เมืองเชียงใหม่ ทำให้พื้นที่ในเขตเมืองมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการเจริญเติบโตของเมืองเชียงใหม่ ได้แก่

1. การก่อตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในปี พ.ศ. 2507
2. นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวขององค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2510
3. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ได้กำหนดให้เชียงใหม่เป็นเมืองหลักของการกระจายความเจริญออกจากกรุงเทพฯ โดยเป็นเมืองศูนย์กลางความเจริญในหลาย ๆ ด้านของภาคเหนือ

จากปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวทำให้เมืองเชียงใหม่เกิดการขยายตัวอย่างรวดเร็ว และส่งผลกระทบต่องานศิลปกรรมและงานสถาปัตยกรรม โดยมีข้อสรุปของสภาพปัญหาที่สำคัญดังนี้

1. การละเลยต่อมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิทัศน์ของเมือง
2. การขาดความสมดุลและสุนทรียภาพของสิ่งปลูกสร้าง
3. ขาดการวางแผนในโครงการพัฒนาใหม่ ๆ
4. ปัญหาสิ่งปฏิญูล
5. ปัญหาการจัดการสาธารณูปโภค-สาธารณูปการ

ประเด็นปัญหาสำคัญของกระบวนการอนุรักษ์งานศิลปกรรมและงานสถาปัตยกรรมของเมืองเชียงใหม่คือการขาดการประสานสัมพันธ์ที่ีระหว่างองค์รัฐกับองค์กรเอกชน แนวทางของการอนุรักษ์ที่ดีจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบหลักที่สำคัญ 3 ประการ คือ ความคิดเห็นของประชาชน ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง และความคิดเห็นของนักอนุรักษ์หรือนักวิชาการ โดยจะต้องนำความคิดหรือมุมมองของแต่ละฝ่ายมาประสานกันก่อนที่จะดำเนินการอนุรักษ์ เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางของการอนุรักษ์ที่เหมาะสมและเป็นการประสานสัมพันธ์อันดีระหว่างหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการอนุรักษ์ (สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์, มล, 2537)

2.2.3 แผนปฏิบัติการด้านการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์และสิ่งแวดล้อม

เป็นโครงการวางแผนพัฒนาเมืองเชียงใหม่ที่มีเป้าหมายเพื่อปรับปรุงระบบของการวางแผนพัฒนาเมืองในเชิงนโยบายสำหรับเมืองเชียงใหม่ โดยเน้นให้มีความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานของรัฐและเอกชนอย่างกว้างขวาง สำหรับขอบเขตงานของโครงการนี้เน้นใน 4 ประเด็นหลัก คือ ด้านกฎหมายและระเบียบวิธีต่าง ๆ ด้านนโยบายการลงทุนสาธารณะ ด้านการฝึกอบรมและด้านโครงการพิเศษ นับเป็นแผนปฏิบัติการที่น่าสนใจและถ้านำไปปฏิบัติจริงก็น่าจะก่อให้เกิดผลดีต่อระบบการพัฒนาของเมืองเชียงใหม่ (หลุยส์ เบอริเยอร์ อินเตอร์เนชันแนล อิงค์, 2534)

2.2.4 โครงการจัดทำแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่สีเขียวในเมืองหลัก : เชียงใหม่

เป็นโครงการที่ศึกษาถึงสภาพและสาเหตุของปัญหาด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม และปัญหาด้านการจัดการพื้นที่สีเขียวของเมืองเชียงใหม่ โดยมุ่งเน้นให้มีการวางแผนล่วงหน้าเพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาสภาวะแวดล้อมในระยะยาวและช่วยให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์หลักของการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. เพื่อใช้เป็นแนวทางพัฒนาเมืองเชียงใหม่อย่างยั่งยืน มีการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน และมีการจัดการพื้นที่สีเขียวเพื่อให้เกิดดุลยภาพระหว่างการเติบโตของเมืองกับศักยภาพและข้อจำกัดของสภาวะแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมของสังคมเชียงใหม่
2. เพื่อให้มีแผนงานและโครงการในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและในด้านการจัดการพื้นที่สีเขียวที่เป็นรูปธรรม สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. เพื่อให้มีแผนงานด้านการจัดองค์กร มีกลไกเพื่อให้เกิดการบริหารจัดการแผนและโครงการต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ
4. เพื่อให้มีแผนงานด้านการเงิน แนวทางการลงทุน ตลอดจนวิธีการระดมทุนและระดมความร่วมมือด้านอื่น ๆ เพื่อการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชน

จากผลการศึกษาทำให้เกิดเป็นแผนแม่บทในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน และแผนแม่บทในการจัดการพื้นที่สีเขียว ซึ่งประกอบด้วยแผนงานและโครงการย่อยต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่สีเขียวในเมืองเชียงใหม่ เช่น แผนงานโครงการปรับปรุงคุณภาพสวนสาธารณะในเมืองเชียงใหม่ โครงการวางผังพืชพรรณในเขตเมืองเชียงใหม่ โครงการประกาศเขตคุ้มครองคุณภาพด้านทัศนียภาพในเขตชุมชนเมืองเชียงใหม่ โครงการจัดทำคู่มือการประเมินผลกระทบด้านทัศนียภาพจากการพัฒนา เป็นต้น (สถาบันวิจัยสังคม, 2539)

2.2.5 การศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนอนุรักษ์ในเขตกำแพงเมืองเชียงใหม่

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าเชียงใหม่เป็นเมืองที่มีความสำคัญสูงสุดในภาคเหนือ เป็นศูนย์กลางการคมนาคม การขนส่ง การค้า การบริการ การศึกษา การสาธารณสุข และการท่องเที่ยว จากการขาดการวางแผนระยะยาวและขาดการปฏิบัติตามแผนอย่างมีประสิทธิภาพก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้นในเขตเมืองเชียงใหม่ทั้งปัญหาจราจร ปัญหาการใช้ที่ดินสับสน ปัญหาด้านสาธารณูปโภคสาธารณูปการต่าง ๆ เช่น ปัญหาน้ำเน่าเสีย ปัญหาน้ำท่วม ปัญหาการกำจัดขยะ ปัญหาชุมชนแออัด ปัญหาการขาดแคลนโทรศัพท์ และปัญหาการทำลายอาคารเก่าที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อมในเมือง เป็นต้น

ปัญหาที่สำคัญที่สุดคือปัญหาการขาดการจัดระเบียบการใช้ที่ดิน ซึ่งมีผลโดยตรงต่อการทำลายอาคารเก่าและสภาพแวดล้อมในเมืองอีกเป็นจำนวนมาก การวางแผนการใช้ที่ดินและการนำไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่ต้องรีบดำเนินการ ส่วนปัญหาที่เกี่ยวข้องกับอาคารเก่าและสภาพแวดล้อมโดยตรงนั้นเป็นปัญหาเรื่องแนวทางในการบูรณะซ่อมแซม การขาดความรู้ความเข้าใจที่เพียงพอ การขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในหน่วยงานท้องถิ่น การขาดแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของเอกชนที่จะอนุรักษ์อาคารของตน ซึ่งการประสานงานระหว่างหน่วยงาน การพัฒนาบุคลากร การให้การศึกษา การประชาสัมพันธ์ และการสนับสนุนให้เอกชนอนุรักษ์อาคารของตนเป็นสิ่งที่ควรกระทำอย่างยิ่ง

การศึกษาเพื่อประเมินคุณค่าของภูมิทัศน์ชุมชนในเขตกำแพงเมืองชั้นใน พบว่าโดยทั่วไปยังไม่มีกรอบแบบด้านภูมิทัศน์ชุมชนที่ดีพอ ขาดความระมัดระวังที่จะรักษาบรรยากาศของเมืองเก่าเอาไว้ และมีข้อเสนอแนะว่าการออกแบบด้านภูมิทัศน์ชุมชนจะต้องทำอย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ต่อกันทั้งชุมชน (ปรานอม ต้นสุขานันท์, 2530)

2.2.6 การเสนอแผนการจัดการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมเมืองเก่าเชียงใหม่

เป็นการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมของเมืองเชียงใหม่ เป้าหมายของการศึกษาเพื่อจัดทำแผนการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าเชียงใหม่ ซึ่งจะเป็นแผนชี้นำการพัฒนาชุมชนเมืองให้เป็นไปอย่างถูกต้องและเหมาะสม โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อให้ส่วนที่แสดงภาพการตั้งถิ่นฐานและอารยธรรมได้รับการอนุรักษ์ สามารถสะท้อนให้เห็นพัฒนาการของวัฒนธรรม ประเพณี และความเจริญรุ่งเรืองได้อย่างชัดเจนเป็นขั้นตอน
2. เพื่อให้บริเวณเมืองเก่าเชียงใหม่ได้รับการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมตามแนวทางพัฒนาเมืองเชียงใหม่ให้เป็นเมืองประวัติศาสตร์
3. เพื่อให้แผนการจัดการการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าเชียงใหม่เป็นตัวอย่างในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าแห่งอื่น ๆ ต่อไป
4. เพื่อจำกัดการพัฒนาในพื้นที่บริเวณเมืองเก่าเชียงใหม่ให้เป็นไปในลักษณะที่สนับสนุนสอดคล้องกับการอนุรักษ์ ตลอดจนสร้างเสริมสภาพแวดล้อมให้เกื้อกูลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นสำคัญ ในขณะที่เดียวกันก็ส่งผลดีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วย

ผลของการศึกษาสามารถจัดทำเป็นแผนงานหลัก ๆ จำนวน 7 แผนงาน โดยในแต่ละแผนงานมีโครงการแยกออกไปอีกหลายโครงการ ซึ่งแผนงานหลักที่กำหนดขึ้นมีดังนี้

- แผนงานที่ 1 การปรับปรุงองค์ประกอบเมืองเก่า
- แผนงานที่ 2 การปรับปรุงพื้นที่ในเมืองเก่า
- แผนงานที่ 3 การปรับปรุงทางเดินในเมืองเก่า
- แผนงานที่ 4 การปรับปรุงคูเมืองและกำแพงดิน (กำแพงเมืองชั้นนอก)
- แผนงานที่ 5 การปรับปรุงเมืองเก่าก่อนเมืองเก่าเชียงใหม่
- แผนงานที่ 6 การปรับปรุงบริเวณริมแม่น้ำปิง
- แผนงานที่ 7 การควบคุมสภาพแวดล้อมบริเวณต่าง ๆ

ตัวอย่างของโครงการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ เช่น โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ถนนท่าแพ และถนนราชดำเนิน โครงการปรับปรุงสภาพแวดล้อมด้านหน้าวัดพระสิงห์ โครงการควบคุมสภาพแวดล้อมลำน้ำปิง เป็นต้น รายละเอียดของแต่ละโครงการงานล้วนเป็นประโยชน์ต่อการจัดการอนุรักษ์และการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของเมืองเก่าเชียงใหม่ หากมีการดำเนินการตามแผนงานที่จัดทำไว้อย่างจริงจัง (สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท, 2537)

2.2.7 การผังเมืองของเกียวโตและนารา : บทเรียนสำหรับเชียงใหม่

เป็นโครงการศึกษาเปรียบเทียบระบบผังเมืองของเกียวโตและนาราของประเทศญี่ปุ่น กับระบบผังเมืองของเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ และความเข้าใจเกี่ยวกับการผังเมืองของไทยและของญี่ปุ่น โดยเฉพาะกรณีของเมือง เกียวโต นาราและเชียงใหม่
2. เพื่อนำเสนอข้อเท็จจริงของกระบวนการผังเมืองในประเทศญี่ปุ่นให้แก่คนทั่วไปได้เกิดความเข้าใจ
3. เพื่อนำบทเรียนการอนุรักษ์เมืองเก่าของเกียวโตและนารา โดยเฉพาะในแง่ของการออกเทศบัญญัติควบคุมทัศนียภาพเมืองเก่า มาเป็นแบบอย่างให้แก่การปรับปรุงทัศนียภาพเมืองเชียงใหม่

จากการศึกษาระบบผังเมืองของเกียวโตและนาราของประเทศญี่ปุ่น ได้มีข้อเสนอแนะว่าหากต้องการจะปรับปรุงประสิทธิภาพระบบการวางผังเมืองของเมืองเชียงใหม่และการผังเมืองของประเทศไทย นอกจากจะต้องมีการปรับปรุงคุณภาพของการผังเมืองให้ดีขึ้นแล้ว จะต้องมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการเมืองการปกครอง ดังนี้

1. มีการจัดองค์กรทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการผังเมืองชั้นใหม่ เพื่อลดความซ้ำซ้อนที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน
2. มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง และเสริมสร้างศักยภาพให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่นทางด้านเทคนิคการวางผัง การบริหารจัดการเมือง ตลอดจนจัดเก็บภาษีรายได้ท้องถิ่นโดยไม่ต้องนำไปบำรุงองค์กรส่วนกลาง
3. มีการปรับปรุงองค์กรปกครองท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพ และเหมาะสมต่อการบริหารจัดการเมืองที่โตขึ้นเป็นลำดับ
4. ให้ประชาชนมีบทบาทในการดูแลรักษาเมืองตามกฎหมาย มีส่วนในกระบวนการวางผังเมืองตั้งแต่ต้น และในแง่มุมมองของระบบกฎหมายก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนตาม
5. ต้องมีการปรับเปลี่ยนมุมมองเรื่องการผังเมืองที่มีอยู่ในปัจจุบัน และมีการพิจารณาการผังเมืองในเชิงที่มีระบบครอบคลุมมิติต่าง ๆ มากกว่าในปัจจุบัน โดยเฉพาะเมื่อการผังเมืองคือระบบการจัดการพื้นที่ที่ต้องอาศัยกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะผู้พักอาศัย เพื่อให้เมืองเป็นที่อยู่อาศัยที่ดีสำหรับประชาชน

กล่าวโดยสรุปแล้วหัวใจสำคัญของการผังเมืองเกี่ยวโตและเมืองนาราก็คือ การมีระบบโครงสร้างทางการเมืองการปกครองที่มีขอบเขตความรับผิดชอบไม่ซ้ำซ้อน มีการให้อำนาจอย่างแท้จริงแก่ท้องถิ่น ระบบกฎหมายที่ครอบคลุมมิติต่าง ๆ เกี่ยวกับการผังเมืองมีการบังคับใช้อย่างต่อเนื่อง และกระบวนการผังเมืองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการบริหารจัดการเมือง (ดวงจันทร์ เจริญเมือง และคณะ, 2541)

2.2.8 การอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่ ในทัศนะของผู้สูงอายุ

เป็นการศึกษาความคิดเห็นของประชาชนชาวเชียงใหม่ในกลุ่มของผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) ที่มีต่อสภาพแวดล้อมและการอนุรักษ์โบราณสถาน เนื่องจากกลุ่มผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่มีโอกาสได้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่าง ๆ ในเมืองเชียงใหม่มายาวนาน จึงเป็นแหล่งข้อมูลที่มีความสำคัญต่อกระบวนการอนุรักษ์ เพราะสามารถอธิบายถึงสภาพแวดล้อมของสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ในอดีตได้ว่าเป็นอย่างไร และสามารถแนะนำแนวทางของการอนุรักษ์ที่ถูกต้องตามสภาพเดิมที่เคยเป็น ซึ่งวัตถุประสงค์ของการศึกษามีดังนี้ คือ

1. เพื่อทราบทัศนคติของผู้สูงอายุต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์
2. เพื่อทราบถึงแนวความคิดของผู้สูงอายุในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์
3. เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ใช้เป็นแนวทางในการประสานความร่วมมือในการดำเนินงานอนุรักษ์กับประชาชน โดยเฉพาะประชากรกลุ่มผู้สูงอายุ

จากผลการศึกษาได้ข้อสรุปว่ากลุ่มผู้สูงอายุมีความพึงพอใจต่อระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่มีอยู่ในเขตเมือง แต่การที่เมืองเชียงใหม่มีการพัฒนาทางด้านวัตถุอย่างรวดเร็ว จึงทำให้สภาพแวดล้อมที่เคยสวยงามเปลี่ยนแปลงไป ปัจจุบันสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมืองเชียงใหม่ถูกทำลายให้ด้อยคุณค่าลงมาก กลุ่มผู้สูงอายุไม่ค่อยเห็นด้วยกับการก่อสร้างอาคารสูงที่เกิดขึ้นอยู่ทั่วไปในเขตเมือง โดยเฉพาะในบริเวณที่มีอาคารเก่า โบราณสถาน และสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เพราะทำให้เสียคุณค่าทางทัศนียภาพ และในระหว่างก่อสร้างอาคารสูงยังสร้างความกระทบกระเทือนต่อโครงสร้างของโบราณสถานเหล่านั้น

ในด้านการอนุรักษ์กลุ่มผู้สูงอายุแสดงความคิดเห็นว่าบางส่วนได้รับการดูแลรักษาเป็นอย่างดี แต่ยังมีบางส่วนที่ถูกทิ้งร้างให้เสื่อมโทรม ทั้งนี้เนื่องจากโบราณสถานมีจำนวนมากและงบประมาณไม่เพียงพอ ซึ่งกลุ่มผู้สูงอายุยินดีให้ความร่วมมือในการดำเนินงานอนุรักษ์

สำหรับแนวทางการดำเนินงานเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมและอนุรักษ์โบราณสถาน กลุ่มผู้สูงอายุเห็นว่าหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงควรจะเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงานและจัดหางบประมาณ นอกจากควรสร้างจิตสำนึกของประชาชนให้เห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่ (สุรีย์ บุญญานุกพงศ์, 2534)

2.2.9 สรุปสาระสำคัญที่ได้จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าเมืองเชียงใหม่เป็นเมืองที่มีความสำคัญมากที่สุดในเขตภาคเหนือของประเทศ เป็นเมืองที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน บ้านเมืองมีความเจริญและสงบสุข มีวัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบเฉพาะของท้องถิ่น มีมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าอยู่เป็นจำนวนมาก มีสภาพธรรมชาติที่สวยงาม และมีสถานที่ท่องเที่ยวอยู่มากมาย จากศักยภาพดังกล่าวทำให้เมืองเชียงใหม่เกิดการขยายตัวอย่างรวดเร็ว จนทำให้สภาพปัจจุบัน

ของพื้นที่ในเขตตัวเมืองเชียงใหม่ประสบกับปัญหาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพอย่างรุนแรง สิ่งที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และงานสถาปัตยกรรมที่สวยงามของเมืองกำลังถูกทำลายหรือถูกกระทำให้เสื่อมคุณค่าลงจากหลายสาเหตุ เช่น ปัญหาที่เกิดจากความสับสนในการใช้ประโยชน์ที่ดิน ปัญหาการละเลยคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม และปัญหามลพิษ เป็นต้น

จากความรุนแรงของปัญหาดังกล่าว ทำให้เกิดงานวิจัยจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่ได้ทำการศึกษาถึงสภาพของปัญหาและแนวทางในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น การเสนอแนวทางในการปรับปรุงระบบการวางผังเมืองของเมืองเชียงใหม่ การจัดทำข้อกำหนดเป็นผังเมืองเฉพาะเพื่อการจัดการปัญหาภายในพื้นที่แต่ละย่าน การวางแผนการใช้ที่ดินอย่างเป็นระบบ และการจัดการสภาพแวดล้อมของชุมชนและพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน เป็นต้น

ข้อค้นพบสำคัญที่ได้จากการทบทวนงานวิจัยในครั้งนี้ คือการให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของเมืองทุกฝ่าย ได้แก่ กลุ่มของประชาชน กลุ่มของนักวิชาการ และกลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐ ควรเปิดโอกาสให้กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่มีต่อการจัดทำโครงการพัฒนาและโครงการอนุรักษ์ทุก ๆ โครงการ ทั้งนี้เพื่อช่วยให้แนวทางในการอนุรักษ์และการพัฒนาเมืองมีความสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทำให้เกิดการประสานความร่วมมือที่ดีระหว่างกันและไม่เกิดกระแสต่อต้านหรือคัดค้าน ซึ่งจะส่งผลดีต่อการดำเนินโครงการเพราะช่วยให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้สะดวกยิ่งขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องแม้จะไม่มีเรื่องใดที่ศึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทัศนียภาพโดยตรง แต่ในเอกสารที่ได้นำมาอ้างอิงทั้งหมดล้วนให้ความสำคัญต่อคุณค่าของทัศนียภาพหรือสภาพของภูมิทัศน์ชุมชนในระดับสูง มีข้อมูลหลายประการที่แสดงให้เห็นว่ากำลังเกิดปัญหาขึ้นกับทัศนียภาพของเมืองเชียงใหม่ และเป็นปัญหาสำคัญที่ควรได้รับการแก้ไขโดยเร็ว ดังนั้น การศึกษาเรื่องการอนุรักษ์ทัศนียภาพในเมืองเชียงใหม่จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อการเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมืองให้ดีขึ้น เพื่อช่วยให้ทัศนียภาพหรือสภาพภูมิทัศน์ภายในเขตเมืองมีความสวยงาม ซึ่งจะส่งผลดีต่อการอยู่อาศัยของประชาชนและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวในเขตตัวเมืองเชียงใหม่